

125 éve született Pável Ágoston, a kultúraközvetítő polihisztor

A XX. század talán egyik utolsó magyarországi polihisztora több tudományágban alkotott kiemelkedőt, magyar–latin szakos tanárként a nyelvészet, az irodalomtörténet és a néprajztudomány terén is. Érett férfi korában versekben fejezte ki azt a mondanivalót, amelynek kereteit szűknek találta a tudományos értekezésekben, bár néprajzi közleményeinek hangvétele is lírai. A szlovén anyanyelvű tudósember a magyar nyelvet is olyan tökéletesen elsajátította, hogy szlovén, szerb, horvát novellák, regények, versek fordításait eredeti alkotásként élvezhetjük. Halálának és születésének kerek évfordulóin – immár 55. éve – emlékezünk életére és munkásságára, ápoljuk a szlovén–magyar kulturális kapcsolatokat. Az elmúlt évtizedekben konferenciák, könyvek, kiállítások és más rendezvények hívták fel a figyelmünket a népek, a generációk közötti kulturális párbeszéd fontosságára.

Pável Ágoston 1886. augusztus 28-án egy Muraszombathoz közeli szlovén faluban, Vashidegkúton/Cankován született. Szentgotthárdon és Szombathelyen járt gimnáziumba, Budapesten szerzett magyar–latin szakos tanári diplomát. Szláv összehasonlító nyelvészetből doktorált. Tordán, Dombóvárrott, majd 1920-tól 1946-ig Szombathelyen élt és dolgozott. Gimnáziumi tanári állása mellett a Savaria Múzeum Néprajzi Tárának vezetője és a múzeum igazgatója is volt. Az általa alapított *Vasi Szemle* tudományos folyóirat – néhány év kihagyással – azóta is megjelenik. Pável Ágoston támogatta a honismereti és helytörténeti gyűjtők munkáját. Folyóiratának *Tulipántos láda* című rovatában rendszeresen közölte falusi értelmiségiek adatgyűjtéseit és írásait. Morvay Péter bevezetőjével 1940-ben *Kaláka* címmel indított rovatot a diákok részére. 1940 nyarán vezette a Táj- és Népkutató Intézet szalafői kutatótáborát. A XX. század első felének történelmi eseményeit nem volt könnyű átélni, túlélni. Sem magánemberként, sem értelmiségiként, sem tudósként. Szorgalmas, kitarító munkájával bizonyította, hogy vidéken is lehet valaki nagy tudós. Munkásságának elismerését jelentette, hogy 1941-ben a szegedi egyetem bölcsészkarán a délszláv nyelv- és irodalom tárgyköréből magántanárrá habilitálták. Gyógyíthatatlan betegség szakította meg alkotói pályájának további ivelését 59 éves korában.

Az elmúlt évben magyarországi, szlovéniai és ausztriai helyszíneken emlékeztek Pável Ágoston születésének 125. és halálának 65. évfordulójára, munkásságának folytatói és az iránta érdeklődők. A rendezvények főként ahhoz a régióhoz kötődtek, amelyben Pável Ágoston élt és tevékenykedett. A történeti Vas megyében Szombathely, Szentgotthárd és Cankova (a ma Szlovéniához tartozó szülőfalu) településeken. A Cankovával határos, de már nem elválasztó, hanem összekötő szlovén–osztrák országhatár túlsóoldalán a Bad Radkersburg melletti Laafeldhez és Grazhoz. Maribor, Ljubljana, Budapest, Erdély volt még helyszíne a megemlékezéseknek.

A jubileumi évet a szombathelyi Savaria Múzeumban *Pável Emlékkiállítás* nyitotta, amely azután nyolc helyszínre vándorolt tovább. A kiállítást három generáció képviselői rendezték (Pável Ágoston leánya *Pável Judit* és a Savaria Múzeum néprajzkutatói *M. Kozár Mária* és *Illés Péter*). Kilenc poszter készült szlovén, magyar és német szöveggel és képaláírással. Mind a nyolc kiállítás megnyitóján részt vett és megnyitóbeszédet mondott Pável Judit. Beszédeiben azt hangsúlyozta, hogyan kapcsolódott édesapja életútja és munkássága ahhoz a nyolc helységhez (Szombathely, Maribor, Laafeld, Szentgotthárd, Muraszombat, Cankova, Budapest, Ljubljana). A kiállítás kilenc tablóján a dokumentumok és fotók több mint fele most volt látható először. Például Pável Ágoston elemi iskolai bizonyítványa, gimnáziumi tablóképe vagy egy

Pável Ágoston ifjúkori képe
(A fotó a Pável-család tulajdona)

cankovai csoportkép 1929-ből, amelyen a családtagokon kívül ott van az egyetemista Vilko Novak, későbbi néprajztudós és idősebb Klekl József katolikus pap, lapkiadó, országgyűlési képviselő is. A tablót Szombathelyen és Muraszombatban tárgyakkal is kiegészítettük. A Pável Ágoston által az 1930-as években gyűjtött tárgyak közül választottuk ki például a Krisztus-szobrot, bábsütőmintát, pruszlikot. A kiállított tárgyak fele szintén most került először nyilvánosan bemutatásra. Ezeket a Pável családtól kaptuk kölcsön. Ilyen volt például két olajfestmény Pável Ágostonról és feleségéről, valamint Pável tordai albuma saját rajzaival, amelyet menyasszonyának készített.

Az év folyamán a szombathelyi Szlovén Önkormányzat, a Pável Ágoston Szlovén Kulturális Egyesület és a Vasi Múzeumbarát Egylet tagjai Pável életútja és kutatóútja néhány állomását is felkeresték. Virágvasárnap Szentgotthárdig vonattal, majd Máriaújfaluig lovasszerkérrel utaztak. Út közben meg-megállva Pável Judit részleteket olvasott fel édesapja *Őrségi képek* című tanulmányából. Az erdélyi tanulmányút során a résztvevők felkeresték a tordai gimnáziumot (ahol tanári pályafutását kezdte a polihisztor) és katonáskodásának színhelyét (Székelyudvarhelyt). Cankova, Laafeld és Graz a tudós családi kötődéseit tárta fel. Laafelden 17 évig éltek. A Pável-ház ma a stájerországi szlovének kultúrháza, amely az osztrák és szlovén kultúra közötti közvetítést választotta feladatául. Az idei évben Pável Ágoston szlovén nyelvre fordított, szlovén zenész által megzenésített verseit adta ki CD-n. Az öt megzenésített verset a maribori költő-zenész *Peter Andrej* maga adta elő a Szombathelyen és Laafelden rendezett irodalmi esteken. A szombathelyi Berzsényi Dániel Könyvtárban Pável Ágoston magyar nyelven írt verseit *Jordán Tamás* Kossuth-díjas színművész, a helyi Weöres Sándor színház igazgatója olvasta fel. A helyszín érdekessége, hogy Weöres Sándor gimnazista korában Pável Ágostonnal lakott, pár háznyira a mai könyvtártól. A laafeldi Pável-házban kórustalálkozót is szerveztek. Ezen a helyi, a cankovai és a szombathelyi szlovén énekkar lépett fel. A laafeldi és a szombathelyi népdalkör saját repertoárjából CD-t adott ki. (A Szombathelyi Nefejelek egyébként Pável Ágoston kedvenc virágáról kapták a nevüket.) A szombathelyi Savaria Egyetemi Központ Szláv Tanszékének tanulmánykötetébe a maribori egyetem tanárai is írtak tanulmányokat. A kötet bemutatója Szombathelyen és Cankován volt. Cankován augusztus 27-én, Pável születésnapja előtti napon, alkalmi bélyeggel és bélyegzéssel emlékezett a tudósra a Szlovén Posta. A szülőfalu Pável Egyesülete dokumentumfilmet készített névadójáról.

A jubileumi Pável-év eseményei a honismeret és helytörténet kutatásának fontosságára is felhívták a figyelmet azzal, hogy példaképül állították Pável Ágoston tevékenységét. A rendezvények megszervezésénél és lebonyolításánál három ország tudományos kutatói, civil szervezetei, szlovén és magyar anyanyelvű lakosai találkoztak. Nemcsak Pável Ágostonról beszélgettek, hanem mai életformájuk jó és rossz tapasztalatait is kicserélték egymás között. S ez volt a jubileumi év legfontosabb hozadéka – az együttgondolkodás.

M. Kozár Mária

Emlékezés Nagy Gyulára születésének centenáriumán

Nagy Gyula életútjának térképe látszólag tenyérnyi: reá fér az orosházi Mikes utca 19. szám alatti házacska, a Petőfi utca 23. számú épület, a Nádasdy, a Bethlen Gábor, a Körösi Csoma Sándor és a Bajnok utca is. Ám e fizikai határokon messze túlmutat szellemi kisugárzása, amelyet még most sem tudunk méltó helyen kezelni.

A szikár tények egyszerűen leltározhatók. Az 1911-ben született Nagy Gyula szegénységi bizonyítványával a Vörösmarty utcai elemi iskola után az Árpád-kert mögötti kétemeletes polgári iskola padjait koptatta, ahonnan – miként vallomásaiban hangsúlyozza – továbbtanulásához jó alapot és egész életére küzdőszellemet kapott. Hogy a Nagy-gépműhelybe gyakornoknak küldött lakatosinasból hogyan lett mégis a Kiskunfélegyházi Állami Tanítóképző bizonyítványával a zsebében a nemzet napszámosa, ugyancsak leírja önéletrajzi kötetében.¹ Pályája azonban messze kanyarodik a kiszámíthatótól, amikor a Gyulai úti állami osztatlan népiskolában a havi nyolcvan pengő fizetésén mit sem abajogva többlet-

¹ *Nagy Gyula: Életem első fele: eszmélés, erőgyűjtés, indulás. Orosháza, 1987.; Nagy Gyula: A múzeum szolgálatában. Négy évtized Orosháza múzeumában. Békéscsaba, 1986.*